

Henk van der Molen
Margriet Ackermann
Eveline Osseweijer
Henk Schmidt
Estella van der Wal
MARIKE POLAK

Zelf leren schrijven

Schrijfvaardigheid voor psychologie,
pedagogiek en sociale wetenschappen

Boom

5e DRUK

Zelf leren schrijven

Zelf leren schrijven

Schrijfvaardigheid voor
psychologie, pedagogiek
en sociale wetenschappen

Vijfde druk

Henk van der Molen
Margriet Ackermann
Eveline Osseweijer
Henk Schmidt
Estella van der Wal
Marike Polak

Boom

**inclusief
website!**

Met onderstaande unieke activeringscode krijg je via www.boomstudent.nl toegang tot de website met extra materiaal.

Deze code is persoonsgebonden en gekoppeld aan de 5e druk. Na activering van de code is de website twee jaar toegankelijk. De code kan tot zes maanden na het verschijnen van een volgende druk geactiveerd worden. De code is eenmalig te gebruiken.

Omslagontwerp: Rose van der Ende

Foto omslag: Jess Bailey/Unsplash

Opmaak binnenwerk: Textcetera, Den Haag

© Van der Molen, Ackermann, Osseweijer, Schmidt, Van der Wal, Polak & Boom uitgevers Amsterdam, 2022

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (art. 16 Auteurswet) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

ISBN 9789024449606

ISBN 9789024449613 (e-book)

NUR 133

www.boomstudent.nl

www.boomhogeronderwijs.nl

Woord vooraf

Afgestudeerden van universiteit en hogeschool moeten in hun werk regelmatig stukken schrijven. Of het nu gaat om een beleidsnota, een wetenschappelijk artikel of een rapportage over een cliënt, steeds is een goed gestructureerde en een heldere schrijfstijl van groot belang. Professioneel schrijven houdt in: je ideeën duidelijk verwoorden, zodat de bedoeling ervan overgebracht wordt bij de lezer. Wie slecht schrijft, wordt vaak niet serieus genomen. Een beleidsnota die onbegrijpelijk is, belandt onder in de la. Een vernieuwend wetenschappelijk artikel wordt afgewezen als het vol taalfouten staat. Een onduidelijke rapportage over een cliënt leidt ertoe dat deze daarna niet goed geholpen wordt.

Vaak blijkt dat de kwaliteit van de schriftelijke producten van theoretisch opgeleide mensen te wensen overlaat. Jonge mensen die net zijn afgestudeerd, hebben dikwijls nog moeite met goed schrijven. Schrijven kun je echter leren door veel oefening. Bij die oefening zijn verschillende schrijfvaardigheden te onderscheiden, zoals goed structureren, foutloos spellen en adequaat samenvatten. Als het goed is, krijgen studenten al tijdens hun opleiding een intensieve schrijftraining. Bijvoorbeeld doordat ze veel verslagen moeten maken die door docenten worden gelezen en van commentaar worden voorzien. In de praktijk van het hoger onderwijs blijft oefening in schrijfvaardigheid echter meestal een ondergeschoven kindje. Goed commentaar geven op schriftelijke verslagen kost veel tijd en is daardoor ook duur. Bovendien is het nakijken van verslagen vaak frustrerend voor docenten. Studenten maken namelijk veel dezelfde fouten, waardoor docenten steeds hetzelfde commentaar moeten geven. Docenten vinden dat nakijken dan ook dikwijls ‘zonde van hun tijd’. Bij veel onderwijsinstellingen blijft het schrijfonderwijs daarom meestal beperkt tot het schrijven van een aantal verslagen, met minimale instructies en met weinig specifiek commentaar van de docent. Verwacht wordt dat de studenten het schrijven min of meer vanzelf leren tijdens het maken van die verslagen voor de verschillende vakken. Bij zulke verslagen ligt de nadruk echter meestal op de inhoud en niet op de wijze waarop de tekst is opgeschreven. Het resultaat van dit alles is dat veel studenten in het hoger onderwijs niet echt goed leren schrijven.

Om iets aan dit probleem te doen hebben de auteurs van dit boek, allen verbonden aan het Instituut voor Psychologie van de Erasmus Universiteit Rotterdam, de afgelopen jaren een digitale cursus, *Zelf leren schrijven*, ontwikkeld. Het doel van deze cursus is studenten gericht te laten oefenen met verschillende ‘micro’-schrijfvaardigheden, zonder dat docenten veel tijd hoeven te steken in instructie en commentaar. De naam van de cursus geeft aan dat de nadruk ligt op het zelfstandig oefenen van de verschillende vaardigheden. De cursus bestaat uit negen digitale programma’s, ook wel ViP’s genoemd¹, waarin verschillende deelvaardigheden geoefend kunnen worden. Voorbeelden van deze deelvaardigheden zijn: het maken van een goede alinea-indeling, zorgen voor een goede onderlinge samenhang tussen zinnen en alinea’s, en het formuleren van een specifieke vraagstelling. Elke ViP begint met *uitleg* over een bepaald aspect van schrijven. Deze uitleg leidt tot een *vuistregel*, een soort richtlijn die studenten aan kunnen houden bij het schrijven van een verslag. Voorbeelden van vuistregels zijn: ‘behandel slechts één onderwerp per alinea’ en ‘vermijd omslachtige zinsconstructies’.

Na de uitleg doen studenten een aantal *korte oefeningen* waarbij ze de vuistregel moeten gebruiken. Het programma biedt dus niet alleen informatie over verschillende microvaardigheden, maar studenten kunnen die informatie ook meteen toepassen. Aangezien er geen strikte regels bestaan voor wat uiteindelijk een goede tekst is, bestaat de feedback op de gemaakte oefeningen meestal uit een goed voorbeeld, de zogenaamde *expertversie*. Dit goede voorbeeld is geschreven door iemand die daar veel ervaring in heeft. Studenten kunnen hun eigen antwoord met de expertversie vergelijken. Uiteindelijk kunnen ze de vuistregels gebruiken om een eigen schrijfpodracht te maken en deze te reviseren. Door op deze manier schrijfonderwijs te volgen krijgen studenten inzicht in een groot aantal regels die voor het schrijven van een tekst van belang zijn. De oefeningen in de ViP’s bieden een manier om vaardiger te worden in het schrijven, zonder dat een docent steeds teksten moet nakijken en daar commentaar op hoeft te geven. Door de algemene uitleg in elke ViP wordt tevens het probleem ondervangen dat docenten vaak dezelfde uitleg aan verschillende studenten moeten geven.

1 De naam ‘ViP’s’ is gekozen omdat de programma’s deel uitmaken van een grotere verzameling programma’s die alle bedoeld zijn om bepaalde Vaardigheden in de Psychologie (ViP) aan te leren. Soms worden ze ook wel ‘schrijf-ViP’s’ genoemd.

De cursus *Zelf leren schrijven* is, zoals gezegd, ontwikkeld aan het Instituut voor Psychologie van de Erasmus Universiteit Rotterdam (EUR). Al sinds het studiejaar 2003-2004 hebben we geëxperimenteerd met de digitale programma's in de eerste twee jaar van de opleiding Psychologie. De onderwijsenquête's laten zien dat studenten het werken met de programma's als nuttig ervaren. De vuistregels worden duidelijk en toepasbaar gevonden. De meeste studenten (namelijk 76%) werken liever met het digitale programma dan alleen met het boek, omdat ze de lessen uit het programma dan meteen in praktijk kunnen brengen. Hoewel helder schrijven niet eenvoudig te leren is, blijken studenten het programma over het algemeen als 'goed' te waarderen.

Dit boek is te gebruiken als naslagwerk. Het bevat alle informatie die ook in de digitale programma's is verwerkt, zodat deze makkelijk nog een keer na te lezen is. Bovendien bevat het een korte instructie voor docenten en voor studenten over het gebruik van de ViP's. De ViP's zelf zijn beschikbaar op de website bij dit boek die bereikbaar is via www.boomstudent.nl. In het colofon van dit boek vindt de lezer een code die toegang geeft tot de website. Docenten kunnen bij de uitgever een code opvragen waarmee zij eveneens toegang tot de site krijgen. Daar kunnen zij hun studenten vinden en de resultaten van de training bekijken.

Wijziging ten opzichte van de vorige editie

In de vierde editie van dit boek is meer aandacht besteed aan het schrijven van een wetenschappelijk reviewartikel. Hierbij beschrijven we de kenmerken van een wetenschappelijk review-artikel en de fases van het schrijfproces van dit type artikel. In lijn met deze uitbreiding hebben we een nieuw hoofdstuk gewijd aan het zoeken en selecteren van wetenschappelijke literatuur en is er in het algemeen meer aandacht voor het beschrijven en verwerken van wetenschappelijke bronnen in de tekst. Aan dit onderwerp zijn ook een aantal nieuwe oefeningen gekoppeld.

In deze vijfde editie zijn de tekst en oefeningen in lijn met de meest recente zevende editie van de *Publication Manual van de American Psychological Association (APA)*.

Dankwoord

De vernieuwing van de vorige editie van dit boek is mede tot stand gekomen in samenwerking met Judith Gulpers, Faculty liaison Filosofie & Psychologie van de Universiteitsbibliotheek van de Erasmus Universiteit Rotterdam. Wij willen Judith graag bedanken voor haar bijdrage aan het ontwikkelen van informatie- en oefenmateriaal met betrekking tot het zoeken van wetenschappelijke literatuur in Scopus.

We bedanken prof. dr. Jos ten Berge van de Faculteit Gedrags- en Maatschappijwetenschappen van de Rijkuniversiteit Groningen voor het commentaar op de eerste druk, dat heeft geleid tot diverse verbeteringen in de tekst.

De auteurs houden zich aanbevolen voor commentaar. Via de website kunt u dat aan ons doorgeven.

Prof. dr. Henk T. van der Molen
Drs. Margriet Ackermann
Eveline Osseweijer
Prof. dr. Henk G. Schmidt
Estella van der Wal, MSc
Dr. Marike Polak

Inhoud

Woord vooraf	5
Gebruik van de ViP's door docenten	11
Gebruik van de ViP's door studenten	13
Kort overzicht van de inhoud van de ViP's	15
1 ViP-1: Algemene structuur	17
Inleiding	17
Deel 1: Titel en kopjes	18
Deel 2: De algemene structuur van een tekst	20
Deel 3: De structuur van alinea's	21
2 ViP-2: Wetenschappelijk review-artikel	25
Inleiding	25
Deel 1: Wat is een wetenschappelijk review-artikel?	26
Deel 2: Hoe komt een review-artikel tot stand?	28
3 ViP-3: Voorbereiding op het schrijven	33
Inleiding	33
Deel 1: Oriëntatie en verkennend literatuur zoeken	33
Deel 2: Zoekprofiel maken	35
Deel 3: Verfijnen van de vraagstelling en het zoekprofiel	38
Deel 4: De selectie van literatuur en het beschrijven van de methode	42
4 ViP-4: Het schrijven van de inhoud	47
Inleiding	47
Deel 1: De algemene opbouw van een wetenschappelijk review-artikel	48
Deel 2: De inleiding	49
Deel 3: Het middenstuk	53
Deel 4: De discussie en conclusie	59
Deel 5: De samenvatting	62

5	ViP-5: Refereren, parafraseren en citeren	69
	Inleiding	69
	Deel 1: Refereren	70
	Deel 2: Parafraseren en citeren	81
6	ViP-6: Argumentatie	89
	Inleiding	89
	Deel 1: Voorbereidend denkwerk voor je artikel	90
	Deel 2: Argumentatievormen	91
	Deel 3: Wetenschappelijke argumentatie	97
	Deel 4: Argumenten en referenties	99
7	ViP-7: Cohesie en zinsconstructies	105
	Inleiding	105
	Deel 1: Cohesie in een tekst	105
	Deel 2: Zinsconstructies	110
8	ViP-8: Wetenschappelijke schrijfstijl	115
	Inleiding	115
	Deel 1: Schrijfstijl en taalgebruik bij wetenschappelijk schrijven	115
9	ViP-9: Revisie en afwerking	129
	Inleiding	129
	Deel 1: Revisie op grammatica en interpunctie	130
	Deel 2: Revisie op de inhoud van je artikel	138
	Deel 3: Vormvoorschriften	140
	Bijlage: Beoordelingsformulier schrijfonderwijs	151
	Geraadpleegde literatuur	155
	Trefwoordenregister	157
	Over de auteurs	159

Gebruik van de ViP's door docenten

De ViP's zijn op verschillende manieren in te zetten in schrijfvaardigheidstrainingen. Als docent bent u natuurlijk vrij in hoe u deze gebruikt. Als voorbeeld geven we hier een beschrijving van de manier waarop de ViP's worden gebruikt in het schrijfonderwijs van de opleiding Psychologie aan de Erasmus Universiteit.

Een voorbeeld: het schrijfonderwijs bij Psychologie aan de Erasmus Universiteit

Het schrijfonderwijs binnen de opleiding Psychologie bestaat uit twee cursussen, die achtereenvolgens in het eerste en tweede jaar van de bacheloropleiding gegeven worden. De kern van elke cursus is een *schrijfopdracht* die met de digitale programma's ondersteund wordt. In beide jaren bestaat de opdracht uit het schrijven van een kort wetenschappelijk review-artikel, waarin een centrale vraag op basis van literatuuronderzoek moet worden beantwoord. In het tweede jaar wordt echter een meer kritische verwerking van de literatuur vereist. Alle schrijf-ViP's worden in het eerste jaar door de studenten doorlopen, in het tweede jaar kunnen studenten de schrijf-ViP's nog eens raadplegen om de richtlijnen voor de verschillende aspecten van het schrijven nog eens op te frissen. De opzet van het onderwijs volgt de drie fases die in het schrijfproces onderscheiden kunnen worden: voorbereiden, schrijven en reviseren.

In de eerste fase krijgen de studenten de gelegenheid zich voor te bereiden op hun schrijfopdracht. Hierbij moet gedacht worden aan de oriëntatie op een onderwerp, het formuleren van een afgebakende centrale vraag en het zoeken, lezen en evalueren van relevante literatuur. In deze eerste fase werken studenten aan een structuuropzet van het artikel. Studenten moeten hierin de indeling in kopjes alvast weergeven en per kopje kort uitleggen wat ze gaan bespreken en uit welke bronnen deze informatie komt. In deze periode doorlopen studenten de eerste drie schrijf-ViP's en passen

ze de geleerde vuistregels toe bij het opstellen van hun structuur-opzet. Als afsluiting van de voorbereidende fase leveren studenten hun structuur-opzet in. Deze wordt niet beoordeeld, maar wel voorzien van feedback. Veel studenten hebben namelijk moeite met het opstellen van een goede structuur voor het artikel.

In de tweede fase schrijven studenten een eerste versie van het artikel. In deze periode doorlopen ze schrijf-ViP 4, 5 en 6 en passen ze de geleerde vuistregels toe op het schrijven van deze eerste versie. Ook deze versie wordt voorzien van feedback. Aangezien veel studenten pas iets af hebben als dat werkelijk moet, wordt de revisiefase van schrijven vaak overgeslagen. Omdat het toch belangrijk is dat studenten leren om hun eigen schrijfproducten kritisch na te lezen en te verbeteren, is in de opzet van het onderwijs gekozen voor een tussentijdse deadline voor de eerste versie.

Nadat studenten de feedback op hun eerste versie hebben ontvangen, beginnen ze met het herschrijven van hun artikel. In deze periode doorlopen ze de laatste schrijf-ViP's. Aan de hand van de geleerde vuistregels moeten ze hun artikel zin voor zin nakijken en nagaan of er passages of zinnen verbeterd kunnen worden. Aan het einde van deze fase moet de schrijfpdracht definitief bij de docent worden ingeleverd. De beoordelingscriteria die gebruikt worden bij het nakijken, zijn gebaseerd op de inhoud van de schrijf-ViP's. In het tweede jaar worden bij de beoordeling dezelfde criteria als in het eerste jaar gebruikt. Zie voor deze beoordelingscriteria de bijlage aan het eind van dit boek.

Gebruik van de ViP's door studenten

Wanneer je dit boek hebt moeten aanschaffen voor je studie, dan zal je opleiding wellicht hebben voorgeschreven hoe met deze ViP's te werken. Het kan ook zijn dat je uit eigen interesse dit boek hebt aangeschaft om je schrijfvaardigheid te vergroten. In dat geval kun je de ViP's doornemen in een volgorde die je zelf het nuttigst vindt. De verschillende ViP's zijn onafhankelijk van elkaar te gebruiken. Als tip geven we mee om de tijd te nemen voor het reviseren van je tekst. Wanneer je denkt klaar te zijn met de tekst, leg die dan een paar dagen weg en kijk er daarna nog eens grondig naar. Ook doe je er verstandig aan je tekst door een derde te laten lezen en om commentaar te vragen op punten waarvan je minder zeker bent. De vuistregels die je tijdens het werken met de schrijf-ViP's leert, kun je gebruiken als richtlijn tijdens het schrijven en reviseren van je tekst. Dit boek kun je gebruiken als naslagwerk om de vuistregels en de uitleg daarbij nog eens op te zoeken.

Kort overzicht van de inhoud van de ViP's

ViP-1: Algemene structuur behandelt de algemene structuur van een tekst. Hoe kunnen studenten ervoor zorgen dat de rode draad van een verslag zichtbaar is voor de lezer? De structuur heeft in de eerste plaats betrekking op de verschillende paragrafen van het verslag. Per paragraaf is er weer een opbouw in alinea's.

ViP-2: Wetenschappelijk review-artikel gaat in op de kenmerken van een wetenschappelijk 'review'-artikel (*review* is Engels voor 'overzicht van de literatuur'). In deze ViP wordt uitgelegd wat een review-artikel is en hoe het tot stand komt. Dit doen we door kort in te gaan op de verschillende fases van het schrijfproces.

ViP-3: Voorbereiding op het schrijven gaat in op de voorbereidende fase van het schrijfproces. In deze ViP leren studenten hoe ze zich kunnen oriënteren op het onderwerp, hoe ze een zoekprofiel kunnen opstellen en welke zoekmethoden ze kunnen toepassen om relevante literatuur te vinden.

ViP-4: Het schrijven van de inhoud gaat in op de structuur van een wetenschappelijk 'review'-artikel. Deze ViP behandelt welke informatie gegeven moet worden in de inleiding, in het middenstuk, in de discussie en conclusie en in de samenvatting van een dergelijk artikel of verslag.

ViP-5: Refereren, parafraseren en citeren gaat in op hoe studenten literatuur van anderen kunnen gebruiken in hun artikel, zonder plagiaat te plegen. Hiervoor worden voor psychologie- en pedagogiestudenten de regels en richtlijnen gebruikt van het internationaal toonaangevende referentiesysteem van de American Psychological Association (APA). Deze regels kunnen ook gebruikt worden voor andere sociale wetenschappen. Studenten leren hoe ze een referentielijst opstellen en hoe ze in de tekst naar literatuur van anderen

verwijzen. Vervolgens wordt ingegaan op het in eigen woorden weergeven van andermans tekst (parafraseren) en op de regels voor het citeren.

ViP-6: Argumentatie gaat over verschillende typen argumenten en argumentatiestructuren. Deze ViP behandelt hoe studenten een standpunt kunnen onderbouwen in hun artikel, waarbij specifiek wordt ingegaan op de kenmerken van wetenschappelijke argumentatie. Ook wordt ingegaan op redeneerfouten zoals drogredeneringen.

ViP-7: Cohesie en zinsconstructies gaat in op de samenhang in de tekst en het formuleren van zinnen. Hier wordt uitgelegd hoe studenten ervoor kunnen zorgen dat het verhaal één geheel vormt en niet van de hak op de tak springt. Ook wordt ingegaan op verschillende zinsconstructies en welk type zinnen makkelijker of moeilijker te lezen is.

ViP-8: Wetenschappelijke schrijfstijl gaat over de schrijfwijze die gepast is binnen een wetenschappelijke context. De stijl waarin iets geschreven wordt, moet passen bij het communicatieve doel van de tekst. Een journalist mag bijvoorbeeld in een column in de krant een ironische stijl hanteren, maar in een wetenschappelijk artikel is dat minder gepast. In de wetenschap is het gebruikelijk zo objectief mogelijk, formeel en helder te schrijven. De studenten krijgen in deze ViP uitleg over hoe ze dat het beste kunnen doen.

ViP-9: Revisie en afwerking gaat in op enkele grammaticale regels waarmee veel studenten fouten maken. Ook wordt het gebruik van leestekens (interpunctie) kort behandeld. Verder wordt er aandacht besteed aan de laatste inhoudelijke aanpassingen. Staat alle benodigde informatie duidelijk in de tekst? Tot slot komt de uiterlijke verzorging van een tekst aan bod. Hierbij worden de vormvoorschriften behandeld volgens de richtlijnen van de American Psychological Association over bijvoorbeeld lay-out en het gebruik van tabellen en figuren.

Veel studenten vinden het lastig goed gestructureerde en leesbare teksten te schrijven. In de cursus **Zelf leren schrijven** wordt het schrijfproces ontrafeld in verschillende deelvaardigheden, waarmee studenten zelfstandig kunnen oefenen.

Op de website bij het boek wordt steeds een nieuwe deelvaardigheid behandeld met vuistregels, een aantal korte oefeningen en voorbeelden van het goede antwoord. De combinatie van een heldere uitleg over de verschillende vaardigheden en de oefeningen met feedback, leidt tot een zeer effectieve training. De volgende onderwerpen komen aan bod: de structuur van een tekst, het wetenschappelijk review-artikel, de voorbereiding op het schrijven, de inhoud van de tekst, refereren, parafraseren, citeren, argumentatie, cohesie, zinsconstructie, wetenschappelijke schrijfstijl, revisies en afwerking.

Zelf leren schrijven bestaat uit een uitgebreide online schrijftraining en een boek dat gebruikt kan worden als naslagwerk.

In deze vijfde editie is ervoor gezorgd dat de tekst en oefeningen in lijn zijn met de meest recente zevende editie van de Publication Manual van de American Psychological Association.

Zelf leren schrijven is geschikt voor *bachelorstudenten psychologie, pedagogiek, sociologie, bestuurskunde en sociale wetenschappen.*

9 789024 449606 >

www.boomstudent.nl

www.boomhogeronderwijs.nl